

Спеціальність 5.07010602 «Обслуговування та ремонт автомобілів і двигунів»

Групи: ЗРс-988, ЗРс-989, ЗРс-990; 4Р-967, 4Р-968, 4Р-969, 4Р-970

Дисципліна: «ОСНОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ТА СТРАХОВОЇ СПРАВИ»

1. НАЗВА ТЕМИ

ТЕМА 5. СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ І КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАХУВАННЯ

5.1. Необхідність страхового захисту та його форми

5.2. Сутність, функції та принципи страхування

5.3. Класифікація страхування

5.4. Договір страхування: поняття, основні умови та зміст

2. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ: страховий фонд, централізовані резерви держави, фонди самострахування, фонд страховика, страховий ризик, страховий інтерес, франшиза, суброгація, контрибуція, співстрахування, перестрахування, диверсифікація.

3. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ:

Страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Страховик - фінансова установа, яка створена у формі акціонерного, повного, командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю, а в окремих випадках і державної організації, що має статус юридичної особи та володіє ліцензією на право здійснення страхової діяльності. Така діяльність дозволяється виключно страховикам - резидентам України.

Страхувальник - юридична або дієздатна фізична особа, яка уклала договір на страхування (або є Страхувальником згідно з чинним законодавством), сплатила належні внески і має право в разі настання страхового випадку отримати відшкодування в межах застрахованої відповідальності або страхової суми, обумовленої в полісі.

Договір страхування є цивільно-правовою угодою між страхувальником і страховиком, що регулює їхні взаємні обов'язки відповідно до умов визначеного виду страхування.

4. МАТЕРІАЛ ЛЕКЦІЇ

5.1. НЕОБХІДНІСТЬ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ТА ЙОГО ФОРМИ

Об'єктивна необхідність страхування зумовлюється тим, що збитки часто виникають під дією руйнівних факторів, що не контролюються людиною. Такі збитки не спричиняють цивільно-правової відповідальності, тобто не відшкодовуються, і потерпілий не може покрити їх, не завдавши відчутного обмеження своєму життєвому рівню.

Сутність ризику - потенційна можливість настання стихійного лиха, нещасних та інших непередбачуваних випадків, які призводять до збитків або упущення вигоди.

Сутність страхового захисту полягає в нагромадженні й витрачанні грошових та інших ресурсів для здійснення заходів з попередження, подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування пов'язаних із ними втрат.

Страховий фонд - фонд, який створюється у формі резерву матеріальних і грошових засобів для покриття збитків, спричинених несприятливими чи ризиковими подіями. До фонду страхового захисту належать централізовані натуральні та грошові резерви держави, децентралізовані фонди (самострахування), а також фонди, створювані методом страхування.

Складові (основні організаційні форми) страхового фонду:

Централізовані резерви держави утворюються за рахунок загальнодержавних ресурсів. Основне призначення - відшкодування збитків і усунення наслідків стихійних лих і аварій, що спричинили великі розрухи і призвели до значних людських жертв. Розпорядником є Кабінет Міністрів України.

Фонди самострахування - це організаційно-відокремлені фонди суб'єктів господарювання (за рахунок прибутку в розмірі до 25% від суми статутного капіталу).

Фонд страховика створюється за рахунок великої кількості його учасників як юридичних, так і фізичних осіб, які виступають у ролі страхувальників.

5.2. СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ СТРАХУВАННЯ

Страховання - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Мета страхування - захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, що забезпечується на випадок конкретних подій, перелік яких зафіксовано в чинному законодавстві або страхових договорах.

Страховик - фінансова установа, яка створена у формі акціонерного, повного, командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю, а в окремих випадках і державної організації, що має статус юридичної особи та володіє ліцензією на право здійснення страхової діяльності. Така діяльність дозволяється виключно страховикам - резидентам України.

Страхувальник - юридична або дієздатна фізична особа, яка уклала договір на страхування (або є Страхувальником згідно з чинним законодавством), сплатила належні внески і має право в разі настання страхового випадку отримати відшкодування в межах застрахованої відповідальності або страхової суми, обумовленої в полісі.

«Запам'ятайте!» Функції страхування:

1. *Ризикова* (ризикована) - полягає в передаванні за певну плату страховикові матеріальної відповідальності за наслідки ризику, зумовленого подіями, перелік яких передбачено чинним законодавством або договором.
2. *Створення і використання страхових резервів* (фондів) полягає у накопиченні страховиком певного капіталу, достатнього для забезпечення покриття збитків (у разі їх виникнення), заподіяних страхувальникові страховою подією.
3. *Заощадження коштів* - полягає у накопиченні коштів страхувальника його внесками і, у випадку відсутності страхових подій за час дії такого договору, поверненні заощаджувальних коштів страхувальнику.
4. *Превентивна* - полягає у фінансуванні заходів для запобігання страхової події або мінімізації збитків, відповідно до умов договору страхування.

5. *Контрольна* - виражає властивість страхування до строго цільового використання коштів.

6. *Інвестиційна* - забезпечує збільшення інвестиційних можливостей країни.

«Запам'ятайте!» Страхування ґрунтується на певних **специфічних принципах**:

1. *Конкурентність* - усім страхувальникам і страховикам держава гарантує вільний вибір видів страхування та рівні можливості у здійсненні діяльності, водночас створюються сприятливі умови для розвитку страхування, щоб забезпечити реалізацію права на ефективний страховий захист юридичних і фізичних осіб.

2. *Страховий ризик* - це ймовірна подія або сукупність подій, на випадок яких здійснюється страхування.

3. *Страховий інтерес* - пов'язаний із зацікавленістю юридичних та фізичних осіб у збереженні об'єктів, у які вкладені кошти, життя та здоров'я при настанні різних несприятливих подій та нещасних випадків.

4. *Максимальна сумлінність* - надійне страхування можливе лише за умов високого довіри між сторонами; ні страхувальник, ні страховик не мають права приховувати один від одного ту чи іншу інформацію, що стосується об'єкта страхування.

5. *Виплата відшкодування у розмірі реального збитку* страхові відшкодування не повинні приносити страхувальникові прибутку (щоб уникнути спроб скористатися страхуванням зі спекулятивною метою).

6. *Франшиза* - це визначена договором страхування частина збитків, яка в разі страхового випадку не підлягає відшкодуванню страховиком.

7. *Суброгація* - це передання страхувальником страховикові права на стягнення заподіяної шкоди з третіх (винних) осіб у межах виплаченої суми.

8. *Контрибуція* - це право страховика звернутися до інших страховиків, які за проданими полісами несуть відповідальність перед одним і тим самим конкретним страхувальником, з пропозицією розділити витрати з відшкодування збитків.

9. *Співстрахування і перестрахування*. Суперечність між розміром запропонованого страхувальником ризику і фінансовими можливостями страховика взяти його на страхування вирішується з допомогою співстрахування і перестрахування.

Співстрахування - це страхування об'єкта за одним спільним договором кількома страховиками. Позитивним є те, що компанії мають змогу об'єднати свої зусилля зі страхування великих ризиків, не поступаючись ні перед ким страховою премією. Недоліки співстрахування полягають в ускладненні процедури оформлення страхування і виплати відшкодування.

Перестрахування - це страхування одним страховиком (цедентом, перестрахувальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика або професійного перестраховика. Страховик, який уклав договір на перестрахування, лишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування.

Отже, різниця між співстрахуванням і перестрахуванням полягає в тому, що в першому випадку поділяється відповідальність за ризик між страховиками, а при перестрахуванні вся відповідальність перед страхувальником зберігається за страховиком, так званим цедентом, який, у свою чергу, перестраховує частину цієї відповідальності в іншого страховика або професійного перестраховика.

10. *Диверсифікація* - у страхуванні здійснюється з метою зменшення ризику й отримання більшого прибутку завдяки:

а) одночасному розвитку кількох, не пов'язаних один з одним видів страхування, розширенню страховиком спектра страхових послуг;

б) поширенню активності страховиків за межі основного бізнесу, що досягається розміщенням активів (із додержанням існуючих нормативів) серед різних, не пов'язаних між собою об'єктів (акції, облігації, нерухомість, банківські депозити).

5.3. КЛАСИФІКАЦІЯ СТРАХУВАННЯ

Згідно з вимогами законодавства України страхування може проводитися в обов'язковій і добровільній формах.

«Запам'ятайте!» Для здійснення обов'язкового страхування Кабінет Міністрів України встановлює порядок та правила його проведення, форми типового договору, особливі умови ліцензування розміри страхових сум та максимальні розміри страхових тарифів або методика актуарних розрахунків.

Добровільне страхування - це страхування, яке здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком.

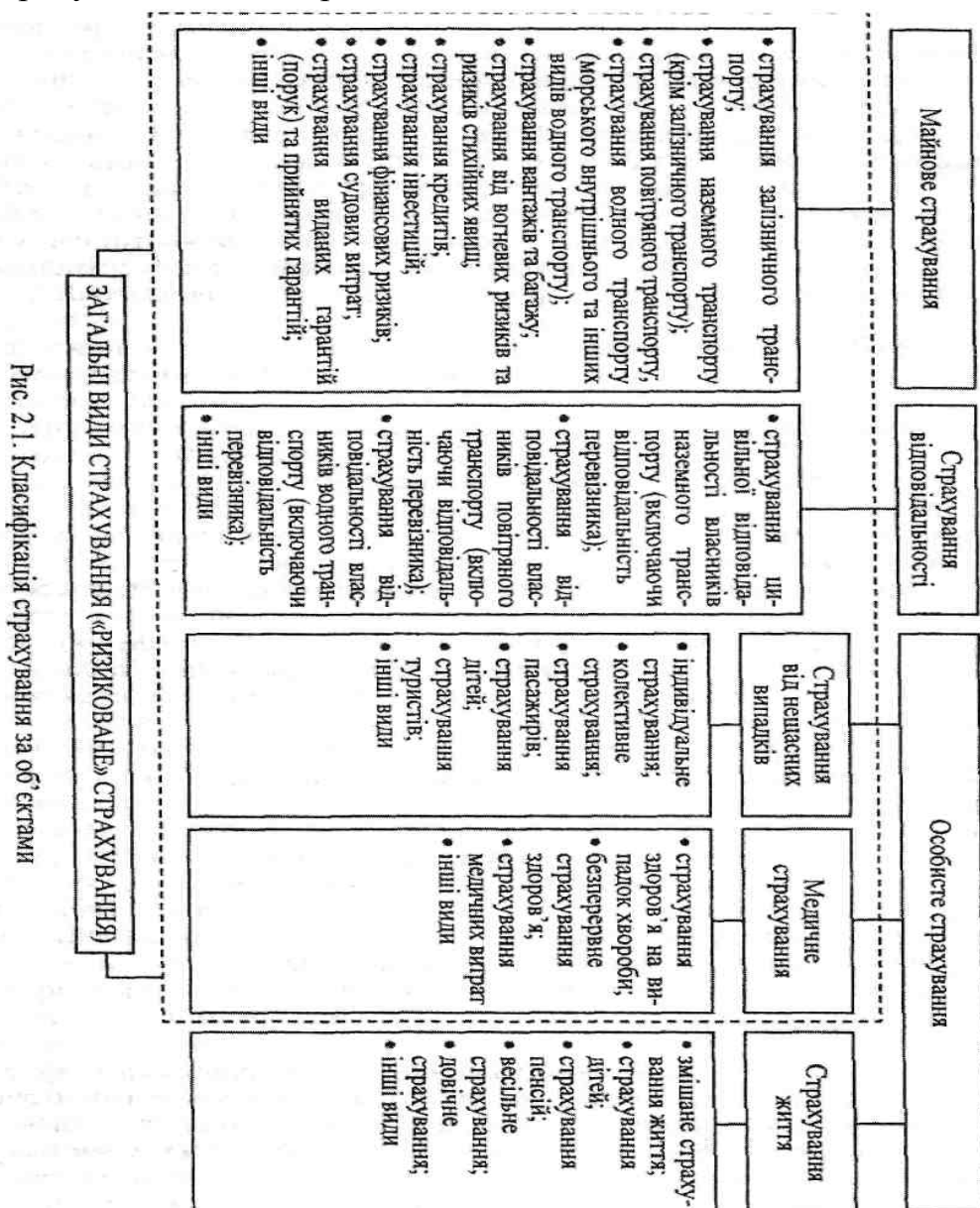

Рис. 2.1. Класифікація страхування за об'єктами

5.4. ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ОСНОВНІ УМОВИ ТА ЗМІСТ

Договір страхування є цивільно-правовою угодою між страхувальником і страховиком, що регулює їхні взаємні обов'язки відповідно до умов визначеного виду страхування. Страхувальника до укладання договору страхування спонукає страховий інтерес. Страховик, укладаючи договір, не лише реалізує страхові інтереси страхувальника, а й свої економічні інтереси, які спрямовані на поповнення ресурсів страхового фонду, збалансування страхового портфеля й отримання прибутку від укладеної угоди.

У своїй основі договір страхування - це договір про передачу та прийняття ризику. Страховик за страхову премію зобов'язується відшкодувати страхувальнику втрати, які відбулися у зв'язку з настанням обумовленої в договорі події. Договір укладається на основі правил страхування.

«Запам'ятайте!» Правила страхування розробляються за видами страхування та містять:

- визначення об'єктів страхування;
- перелік страхових випадків;
- страхові тарифи;
- визначення строків страхування;
- порядок укладання договору страхування;
- порядок сплати страхових премій;
- обов'язки сторін за договором;
- можливі випадки відмови у страхових виплатах;
- порядок розгляду претензій за договорами страхування та ін. Умови стандартних договорів страхування належать до категорії

нормативно установлених. Страховик і страхувальник не можуть вносити будь-які зміни або інші умови до стандартних договорів страхування на власний розсуд.

«Запам'ятайте!» Підставою для укладення договору є *заява страховика*. Вона містить явно виражений та адресований страховику намір страхувальника укласти договір страхування на відповідних умовах. У ній обов'язково повинні бути викладені усі суттєві особливості ризику, який передбачається страхувати. Страховик, розглянувши заяву, може прийняти її або відхилити. Підтвердженням укладення відповідного договору страхування є страховий поліс (свідоцтво, сертифікат), який містить усі істотні умови договору страхування і видається страхувальнику.

Договори страхування можуть укладатися з громадянами та юридичними особами і передбачати виконання зобов'язання на користь третьої особи, а не страхувальника.

Виплата страхових сум і страхового відшкодування проводиться страховиком згідно з договором страхування або законодавством на підставі заяви страхувальника (його правонаступника або третіх осіб, визначених умовами страхування) і страхового акту (аварійного сертифікату), який складається страховиком або уповноваженою ним особою.

Страховик може відмовити у виплаті страхової суми або страхового відшкодування у випадках:

- навмисних дій страхувальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, спрямованих на настання страхового випадку;
- скоєння страхувальником або іншою особою, на користь якої укладено договір

страхування, умисного злочину, що призвів до страхового випадку;

- подання страхувальником свідомо неправдивих відомостей про об'єкт страхування;
- отримання страхувальником повного відшкодування збитків за майновим страхуванням від особи, винної в їх заподіянні;
- несвоєчасного повідомлення страхувальником страховика про настання страхового випадку без поважних причин або створення страховикові перешкод у визначенні обставин, характеру та розміру збитків тощо.

Рішення про відмову у виплаті страхових сум приймається страховиком у термін не більший, ніж передбачено правилами страхування, та повідомляється страхувальнику в письмовій формі з обґрунтуванням причин відмови. Відмову страховика у виплаті страхових сум може бути оскаржено страхувальником у судовому порядку.

Договір страхування може бути укладено на будь-який строк, за домовленістю сторін, що передбачено чинним законодавством і зумовлено багатьма факторами (метою, з якою укладається договір страхування, видом і формою проведення страхування, платоспроможністю страхувальника тощо).

Дія договору страхування припиняється за згодою страхувальника та страховика, а також у разі:

- закінчення терміну його дії;
- виконання страховиком зобов'язань перед страхувальником у повному обсязі;
- несплати страхувальником страхових платежів у встановлені договором строки;
- ліквідації страхувальника — юридичної особи;
- смерті страхувальника-громадянина чи втрати ним дієздатності;
- ліквідації страховика в порядку, передбаченому законодавством України;
- прийняття судового рішення про визнання договору страхування недійсним тощо.

Дію договору страхування може бути достроково припинено за вимогою страхувальника або страховика, якщо це передбачено умовами договору страхування.

Основні вимоги до змісту та порядку укладання договорів страхування, права та обов'язки сторін визначені в Законі України "Про страхування" (розділ II "Договори страхування").

Висновки. Страхування розглядається як один із способів відшкодування за рахунок страхових резервів збитків юридичних і фізичних осіб, спричинених несприятливими обставинами (страховими подіями, ризиками). В ринковій економіці страхування виступає, з одного боку, засобом захисту бізнесу та благополуччя людей, а з іншого — видом підприємницької діяльності, що приносить прибуток. Згідно з вимогами законодавства України страхування може проводитися в обов'язковій і добровільній формах. Договір страхування є цивільно-правовою угодою між страхувальником і страховиком, що регулює їхні взаємні обов'язки відповідно до умов визначеного виду страхування.

5. ЗАКРІПЛЕННЯ ГОЛОВНОГО

Перелік термінів для заучування: страхування, страховик, страхувальник, страховий фонд, страховий ризик, франшиза, суброгація, контрибуція, співстрахування, перестрахування, диверсифікація.

Перевірте, чи засвоїли Ви основні поняття?(тести до теми 5)

1. Які причини виникнення та існування страхування?

А) захист майнових інтересів суб'єктів виробничих відносин і людського суспільства від несприятливих подій (ризиків);

Б) створення сезонних запасів у харчовій промисловості;

В) збільшення обсягів виробництва;

Г) здійснення запобіжних заходів, спрямованих на зменшення страхового ризику.

2. Що з наведеного далі складає зміст категорії страхового захисту?

А) спосіб локалізації небезпечних об'єктів,

Б) економічні відносини щодо попередження, усунення, локалізації та відшкодування збитків внаслідок несприятливих подій;

В) механізм забезпечення підприємств фінансовими ресурсами;

Г) збільшення товарних запасів у зв'язку з впливом чинника сезонності.

3. У яких формах існує сукупний фонд страхового захисту?

А) резервів страхових організацій, централізованих резервів держави, фондів самострахування підприємств;

Б) резервних фондів підприємств;

В) кредитів банку;

Г) статутного фонду.

4. Які функції виконує страхування?

А) формування і використання фінансових ресурсів;

Б) відтворювальну і стимулюючу;

В) ризикову, превентивну, заощадження коштів і контрольну;

Г) фіскальну і економічну.

5. Виділіть характерні ознаки страхування:

А) обов'язковий характер настання страхових випадків;

Б) замкнута розкладка збитку, перерозподіл його в просторі і часі, відшкодування збитків, випадковий характер виникнення;

В) розподільчий характер відносин і формування фондів грошових коштів;

Г) платоспроможність, поверненість та цільовий характер використання грошових коштів.

6. Що з наведеного далі розкриває суть ризикової функції страхування?

А) створення системи страхових резервів;

Б) передача за певну плату страховикові матеріальної відповідальності за наслідки ризику, зумовленого подіями, перелік яких передбачено договором страхування або чинним законодавством;

В) зменшення наслідків страхових подій;

Г) перерозподіл коштів між страхувальниками.

7. Страхування будується на таких принципах:

А) страховий інтерес, суброгація, франшиза, сумлінність сторін;

Б) часткове покриття збитку;

В) непропорційна відповідальність;

Г) обов'язковість настання страхової події.

8. Оберіть варіант відповіді, у якому найповніше розкривається зміст категорії страхового захисту:

А) нагромадження та розподіл грошових ресурсів для здійснення заходів щодо зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування збитків;

Б) здійснення запобіжних заходів щодо зменшення страхового ризику;

В) фінансова допомога юридичним і фізичним особам при настанні страхової події;

Г) грошова компенсація, яку може отримати юридична або фізична особа при настанні страхової події.

9. До сукупного страхового фонду суспільства не належать:

А) централізовані резервні фонди держави;

Б) амортизаційні фонди;

В) нецентралізовані резервні фонди підприємств;

Г) фонди, створені методом страхування.

10. Який із варіантів відповідей не відноситься до функцій страхування?

А) страховий інтерес, суброгація;

Б) превентивна, ощадна, ризикова;

В) створення страхових фондів та інвестування коштів;

Г) всі відповіді правильні.

6. ВІДПОВІДІ: 1А; 2Б; 3А; 4В; 5Б; 6Б; 7А; 8А; 9А; 10А.